

Teismo praktikos rinkinys

Byla C-600/19

MA
prieš
Ibercaja Banco SA

(*Audiencia Provincial de Zaragoza* prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

2022 m. gegužės 17 d. Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) sprendimas

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Lygiavertiškumo principas – Veiksmingumo principas – Išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra – Paskolos sutartyje numatytos sąlygos, kurioje nustatyta nominali delspinigių norma, ir sąlygos dėl prievolės įvykdymo prieš terminą nesąžiningumas – *Res judicata* galia ir teisės praradimas praleidus terminą – Galimybės teisme remtis sutarties sąlygos nesąžiningumu praradimas – Nacionalinio teismo įgaliojimas savo iniciatyva vykdyti kontrolę“

1. *Vartotojų apsauga – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Direktyva 93/13 – Išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra – Nacionalinio teismo negalėjimas savo iniciatyva arba vartotojo prašymu įvertinti sutarties sąlygų nesąžiningumą per šią procedūrą ar per vėlesnį procesą – „Res judicata“ galia ir teisės praradimas praleidus terminą – Šių sąlygų nesąžiningumo patikrinimas savo iniciatyva išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūros pradžioje – Aiškios nuorodos apie šį patikrinimą ir jo motyvų nebuvimas – Neleistinumas*
(Tarybos direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis)

(žr. 37–39, 41, 42, 47–52 punktus ir rezoliucinės dalies 1 punktą)

2. *Vartotojų apsauga – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Direktyva 93/13 – Išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra – Nacionalinio teismo negalėjimas savo iniciatyva arba vartotojo prašymu įvertinti sutarties sąlygų nesąžiningumą, kai ši procedūra jau baigta ir turtas parduotas trečiajam asmeniui – Leistinumas – Sąlyga – Suinteresuotojo vartotojo galimybė remtis šių sąlygų nesąžiningumu per vėlesnį procesą ir gauti dėl jų taikymo padarytos žalos atlyginimą*
(Tarybos direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis)

(žr. 55–59 punktus ir rezoliucinės dalies 2 punktą)

Santrauka

Teisingumo Teismui buvo pateikti penki prašymai priimti prejudicinį sprendimą, atitinkamai Ispanijos teismų (*Ibercaja Banco*, C-600/19 ir *Unicaja Banco*, C-869/19), Italijos teismo (*SPV Project 1503*, C-693/19 ir C-831/19) ir Rumunijos teismo (*Impuls Leasing România*, C-725/19) siekiant Direktyvos dėl nesąžiningų sąlygų¹ išaiškinimo.

Šie prašymai pateikti vykstant skirtingo pobūdžio procedūroms. Prašymas byloje *Ibercaja Banco* susijęs su išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra, per kurią vartotojas nepateikė jokio prieštaravimo, o įkeistas turtas jau perduotas trečiajam asmeniui. Byloje *Unicaja Banco* prašymas pateiktas per kasacinį procesą po to, kai buvo priimtas Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.*² Prašymai sujungtose bylose *SPV Project 1503* savo ruožtu susiję su priverstinio išieškojimo procedūromis, grindžiamomis *res judicata* galią įgijusiais vykdomaisiais dokumentais. Galiausiai prašymas byloje *Impuls Leasing România* susijęs su priverstinio vykdymo procedūra, vykdyta remiantis finansinės nuomos sutartimi, kaip vykdomuoju dokumentu.

Savo keturiuose didžiosios kolegijos sprendimuose Teisingumo Teismas plėtojo savo jurisprudenciją dėl nacionalinio teismo pareigos ir įgaliojimo savo iniciatyva patikrinti sutarties sąlygos nesąžiningumą pagal Direktyvą dėl nesąžiningų sąlygų. Šiuo klausimu jis patikslino, viena vertus, *res judicata* galios principo ir teisės praradimo praleidus terminą ir, kita vertus, nesąžiningų sąlygų teisminės kontrolės sąveiką. Be to, Teisingumo Teismas išsakė savo poziciją dėl šios kontrolės apimties per pagreitintas vartotojų skolų išieškojimo procedūras, taip pat dėl tam tikrų nacionalinėje teisėje apeliacinio proceso srityje įtvirtintų principų ir nacionalinio teismo įgaliojimų savo iniciatyva nagrinėti sutarties sąlygų nesąžiningumą.

Teisingumo Teismo vertinimas

Pirma, Teisingumo Teismas patikslino ryšį tarp *res judicata* galios principo ir vykdymo klausimus sprendžiančio teismo įgaliojimo vykstant mokėjimo įsakymo procedūrai savo iniciatyva patikrinti sutarties sąlygos, kuria grindžiamas šis įsakymas, nesąžiningumą.

Šiuo klausimu Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagal Direktyvą dėl nesąžiningų sąlygų³ draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos tuo atveju, kai skolininkas dėl mokėjimo įsakymo nepateikė prieštaravimo, vykdymo klausimus sprendžiantis teismas negali tikrinti, ar sąlygos, kuriomis grindžiamas šis įsakymas, yra nesąžiningos, nes jo *res judicata* galia netiesiogiai apima šių sąlygų galiojimą. Konkrečiai kalbant, dėl nacionalinės teisės aktų, pagal kuriuos preziumuojama, kad sutarties sąlygų nesąžiningumo patikrinimas buvo atliktas savo iniciatyva ir jam taikoma *res judicata* galia net ir tuo atveju, kai šiuo klausimu nenurodyta jokių motyvų sprendime, kaip antai sprendime, kurio pagrindu priimamas mokėjimo įsakymas, nacionaliniam teismui tenkanti pareiga savo iniciatyva patikrinti, ar sutarties sąlygos galimai yra nesąžiningos, gali prarasti savo esmę. Taigi tokiu atveju veiksmingos teisminės gynybos reikalavimas reiškia, kad vykdymo klausimus sprendžiantis teismas turi galėti įvertinti, taip pat ir pirmą kartą, ar

¹ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288).

² 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.* (C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980). Tame sprendime Teisingumo Teismas iš esmės konstatavo, kad *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija) jurisprudencija, pagal kurią laiko atžvilgiu apribojama vartotojų bankams nepagrįstai pagal nesąžiningą sąlygą, žinomą kaip „apatinės ribos“ sąlyga, sumokėtų sumų restitucija, prieštarauja Direktyvos dėl nesąžiningų sąlygų 6 straipsnio 1 daliai, todėl jie turi teisę susigrąžinti visas šias sumas pagal šią nuostatą.

³ Būtent šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis.

galimai nėra nesąžiningos sutarties sąlygos, kuriomis remdamasis teismas kreditoriaus prašymu išdavė mokėjimo įsakymą. Tai, kad skolininkas tuo metu, kai šis ankstesnis teismo sprendimas tapo galutinis, nežinojo turintis vartotojo, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 93/13, statusą, neturi reikšmės.

Antra, Teisingumo Teismas nagrinėjo *res judicata* galios principo, teisės praradimo praleidus terminą ir nacionalinio teismo įgaliojimo savo iniciatyva išnagrinėti sutarties sąlygos nesąžiningumą vykstant išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūrai tarpusavio sąveiką.

Viena vertus, Teisingumo Teismas pažymi, kad pagal Direktyvą dėl nesąžiningų sąlygų⁴ draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos dėl *res judicata* galios ir dėl prarastos teisės praleidus terminą teismas negali savo iniciatyva patikrinti sutarties sąlygų nesąžiningumo per išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūrą, o vartotojas, suėjęs prieštaravimo pateikimo terminui, – remtis šių sąlygų nesąžiningumu vykstant šiai procedūrai ar paskesniajam procesui dėl pripažinimo. Toks direktyvos aiškinimas taikomas, kai galima šių sąlygų nesąžiningumą teismas savo iniciatyva jau patikrino išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūros pradžioje, nors teismo sprendime, kuriuo leidžiama vykdyti išieškojimą iš hipoteka įkeisto turto, nėra jokių motyvų, kad ir glaustų, kurie patvirtintų tokio patikrinimo atlikimą, ir nenurodyta, kad šio teismo išvados, padarytos atlikus šį patikrinimą, nebebus galima ginčyti, jeigu per minėtą terminą nepateikiamas prieštaravimas. Iš tiesų, kadangi sprendime, kuriuo leidžiama vykdyti išieškojimą iš hipoteka įkeisto turto, vartotojas nebuvo informuotas apie sutarties sąlygų nesąžiningumo patikrinimą savo iniciatyva, jis negalėjo visapusiškai įvertinti būtinybės pareikšti ieškinį dėl šio sprendimo. Tačiau veiksminga galimo sutarties sąlygų nesąžiningumo kontrolė negalėtų būti užtikrinta, jei *res judicata* galia būtų taikoma ir teismo sprendimams, kuriuose apie tokią kontrolę neinformuota.

Kita vertus, Teisingumo Teismas mano, kad su ta pačia direktyva⁵ suderinamos nacionalinės teisės normos, pagal kurias nacionaliniam teismui, veikiančiam savo iniciatyva arba vartotojo prašymu, neleidžiama nagrinėti galimo sutarties sąlygų nesąžiningumo po to, kai buvo pasinaudota hipotekine garantija, hipoteka įkeistas turtas parduotas ir atitinkamo turto nuosavybės teisės buvo perleistos tretiesiems asmenims. Vis dėlto šiai išvadai taikoma sąlyga, kad vartotojas, kurio hipoteka įkeistas turtas buvo parduotas, galėtų savo teises ginti per vėlesnį procesą, inicijuotą siekiant finansinės žalos, patirtos dėl nesąžiningų sąlygų taikymo, atlyginimo.

Trečia, Teisingumo Teismas nagrinėjo tam tikrų nacionalinių procesinių principų, reglamentuojančių apeliacinį procesą, kaip antai dispozityvumo, prašymo ribų neperžengimo ir *reformatio in peius* draudimo, sąsają su nacionalinio teismo įgaliojimu savo iniciatyva patikrinti sąlygos nesąžiningumą.

Šiuo klausimu jis pripažino, kad pagal Direktyvą dėl nesąžiningų sąlygų⁶ draudžiama taikyti nacionalinio teismo proceso principus, pagal kuriuos nacionalinis teismas, nagrinėjantis apeliacinį skundą dėl sprendimo, kuriuo laiko atžvilgiu apribojamas vartotojo pagal nesąžiningą pripažintą sąlygą nepagrįstai sumokėtų sumų gražinimas, negali savo iniciatyva iškelti pagrindo, grindžiamo šios nuostatos pažeidimu, ir nurodyti gražinti visas šias sumas, kai šio ribojimo laiko atžvilgiu vartotojas neginčijo ne dėl visiško savo pasyvumo. Dėl pagrindinės bylos, kurioje kreiptasi į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusį teismą, Teisingumo Teismas patikslino, kad tai, jog atitinkamas vartotojas nepateikė skundo per tinkamą terminą, galėjo

⁴ Ten pat.

⁵ Ten pat.

⁶ Būtent šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalis.

susiklostyti dėl to, kad terminas jo apeliaciniam skundai pateikti jau buvo pasibaigęs tuo momentu, kad paskelbtas 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.* (C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980), kuriame Teisingumo Teismas pripažino nesuderinama su šia direktyva nacionalinę teismų jurisprudenciją apriboti laiko atžvilgiu restitucijos padarinius, susijusius su sutarties sąlygos pripažinimu nesąžininga. Todėl pagrindinėje byloje suinteresuotasis vartotojas, nepateikęs apeliacinio skundo, nebuvo visiškai pasyvus. Šiomis aplinkybėmis nacionalinių procesinių principų taikymas, dėl kurio jis negali ginti savo teisių pagal direktyvą dėl nesąžiningų sąlygų, prieštarauja veiksmingumo principui, nes dėl jo šių teisių apsauga tampa neįmanoma arba pernelyg sudėtinga.

Galiausiai, ketvirta, Teisingumo Teismas nagrinėjo klausimą dėl nacionalinio teismo įgaliojimo patikrinti savo iniciatyva vykdomojo dokumento sąlygų nesąžiningumą, kai jam pateiktas prieštaravimas dėl šio dokumento vykdymo.

Šiuo klausimu jis mano, kad pagal Direktyvą dėl nesąžiningų sąlygų⁷ ir veiksmingumo principą draudžiami nacionalinės teisės aktai, neleidžiantys vykdymo klausimus sprendžiančiam teismui, kuriam pateiktas prieštaravimas dėl vykdymo, savo iniciatyva arba vartotojo prašymu vertinti vartotojo ir verslininko sudarytos sutarties, kuri laikoma vykdomuoju dokumentu, sąlygų nesąžiningumo, jeigu bylą iš esmės nagrinėjantis teismas, kuriame pagal bendrosios teisės normas gali būti pareikštas atskiras ieškinys, kad būtų patikrintas galimas tokios sutarties sąlygų nesąžiningumas, gali sustabdyti vykdymo procesą iki sprendimo priėmimo dėl bylos esmės, tik jeigu bus pateiktas užstatas, pavyzdžiui, apskaičiuojamas pagal ieškinio reikalavimų vertę, kurio dydis gali atgrasyti vartotoją pareikšti arba palaikyti tokį ieškinį. Dėl šio užstato Teisingumo Teismas patikslino, kad išlaidos, kurių būtų patiriama kreipiantis į teismą, palyginti su ginčijamos skolos suma, neturi atgrasyti vartotojo kreiptis į teismą. Tikėtina, kad vėluojantis vykdyti mokėjimus skolininkas neturės finansinių išteklių, kurių reikia reikalaujamam užstatui pateikti. Juo labiau taip yra tuomet, kai pareikštų ieškinių reikalavimų vertė, kaip, atrodo, yra pagrindinėje byloje, gerokai viršija bendrą sutarties vertę.

⁷ Būtent šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis.